

GDE JE ROMSKA ISTINA?*

Nenad Jašić, *Stari niški Romi*, Komrenski sociološki susreti, Pelikan Print, Niš 2001.

Iako se smatra da su Romi još u XIII veku živeli na Balkanu, malo je napisano o istoriji, kulturi i životu ovog naroda. Zato, neretko, neromi robuju stereotipima i uvreženim shvatanjima, i ne pokušavajući da bolje upoznaju prošlost, običaje, verovanja i način života Roma. Vođen tom idejom, a želeći da približi prošlost predaka i mlađim romskim generacijama, autor Nenad Jašić pozabavio se starim niškim Romima i na zanimljiv, prijemčiv način, uz mnoštvo fotografija, odškrinuo vrata u svet Roma, kakav do sad nismo poznavali.

U prvom delu knjige autor se bavi istorijskom prošlošću niških Roma. Koristeći se pisanim dokumentima (popisi stanovništva od XV do XX veka, istorijski spisi, putopisi i sl.), sistematično prezentuje podatke o broju gradskih i seoskih romskih porodica, o naseljima (mahalama) koje su naseljavali, o njihovom učešću u istorijskim događajima (naročito o stradanju u II sv. ratu), o Arlijama i Gurbetima (podela niških Roma na starosedeoce i došljake), o imenima i rečima romskog jezika, društvenom životu i kulturnim aktivnostima Roma.

U drugom (po mom mišljenju najzanimljivijem) delu, autor govori o religioznim verovanjima i običajima Roma. Stari niški Romi su pre dolaska Turaka bili pravoslavni hrišćani. Za vreme Turaka islamizacija je zahvatila i njih, pa su, posle odlaska Turaka, zadržali

* Stih iz pesme Razima Sadića

muslimanska imena, veru i deo običaja, a danas su se opet približili hrišćanstvu (što se vidi i po isključivo hrišćanskim imenima koja nose).

Posebno zanimljivo jeste to što su Romi, prilagodljivi po svojoj prirodi, istovremeno proslavljali pravoslavne slave i muslimanske praznike i poštovali običaje obeju vera, objedinjujući ih u svojoj kulturi. Muslimanski običaji koji su se zadržali sve do XX veka vezani su za sahranu, zadušnice, obrezivanje muške dece (sunet) i svadbu; međutim, jedan dan svadbe (koja je trajala od srede do nedelje) mlada je bila obučena u venčanicu, i tada je bila "srpska mlada". Od pravoslavnih praznika Romi i danas slave Vasilicu (Svetog Vasilija 14. januara), Uskrs, Božić, često Nikoljdan i Mitrovdan, a na Đurdevdan slavi se praznik buđenja života – Herdelez. Zanimljivo je da niški Romi veruju u dva ženska sveca – Zajde Badža je zaštitnica Roma, a Sajbija je anđeo-čuvar kuće. U ovom delu opisani su i mnogi običaji i verovanja vezani za rođenje deteta, kumstvo, babine, porodilje, decu, kuću, životinje, novac, kišu, smrt, snove, itd.

Treći deo knjige govori o zanatima i zanimanjima starih niških Roma. Prvi pisani dokumenti pominju zanimanja vezana za kovački i potkivački zanat. Romi su često radili najteže i najprljavije poslove (čistači ulica, šinteri, nosači); bavili su se zanatima vezanim za obradu metala, koji su danas uglavnom izumrli (potkivači, klinčari, kafe-vodeničari); bili su i semenkari, moleri, šnajderi, rabadžije, fijakeristi. Među njima bilo je i dobrostojećih trgovaca, esnaflija, muzičara, a u Simfonijskom orkestru, uoči II sv. rata, svirale su i dve devojke Romkinje. U periodu između dva rata u Nišu je sviralo nekoliko poznatih gudačkih, tamburaških i duvačkih romskih orkestara. Posle II sv. rata među niškim Romima bilo je i inženjera, prosvetnih radnika, lekara, vojnih muzičara. Nažalost, industrijalizacija društva dovela je do nestanka mnogih zanata kojima su se bavili Romi.

Čitajući ovu knjigu ne možete se oteti utisku da ste zakoračili u jedan novi, običajima i kulturom bogat svet, koji vam je dosad bio nepoznat. Autor je objektivno, sistematično i dokumentovano izneo podatke do kojih je došao. Pored sažetih, informativnih pasaza, postoji niz slikovitih, detaljnih i preciznih opisa (naročito u poglavlju o verovanjima i običajima), potkrepljenih i divnim romskim pesmama. Posebnu draž

knjizi daju prelepe fotografije, koje nas i vizuelno upoznaju sa svetom starih niških Roma.

Iako autor u predgovoru kaže da je predmet njegovog proučavanja posebno period između dva rata, čini mi se da je nedostatak ove knjige to što maltene nema nikakvih informacija o potomcima starih niških romskih porodica danas. Bilo bi zanimljivo znati da li još uvek žive u Nišu, čime se bave i sl. No, možda je to materijal za neku novu studiju.

Takođe, nedostatak nekog opšteg osvrta ili zaključka na kraju knjige može se tumačiti autorovom željom da nam bez pristrasnih sugestija i nenametljivo približi karakteristične crte i glavna obeležja života niških Roma. Upravo na taj način on nas diskretno podseća na probleme ljudi s kojima odavno živimo, a uglavnom ih ne primećujemo. Romi su vekovima bili getoizirani i diskriminisani u svim oblastima života. Savremeno društvo ima priliku da promeni takvo stanje u interkulturalizmu, gde bi se različite etničke grupe "otvorile" jedna ka drugoj, poštujući različite stilove života i sisteme vrednosti. A na tome treba da radimo svi zajedno – kako Romi, tako i neromi.